

KONSTANZERNÉ NÜBL ERSZÉBET

Gyönk

Gyönk, Tolna megye egyik legfiatalabb városa, a megye középső, városhiányos területén, a Tamási kistérség délkeleti részén található. A település festői környezetben, a Tolnai-Hegyhát központi dombjai között fekszik. A kisváros a megyeszékhelytől, Szekszárdtól 36 km-re, Tamásitól, a kistérség központjától közúton mintegy 30 km-re helyezkedik el. Gyönk a 63-as útról leágazó, négy települést felfűző út végén található, de a 61-es és 65-ös útról is elérhető. Vasútállomása a Budapest–Dombóvár–Pécs pályaszakaszon, a településtől 7 km-re van.

A város története

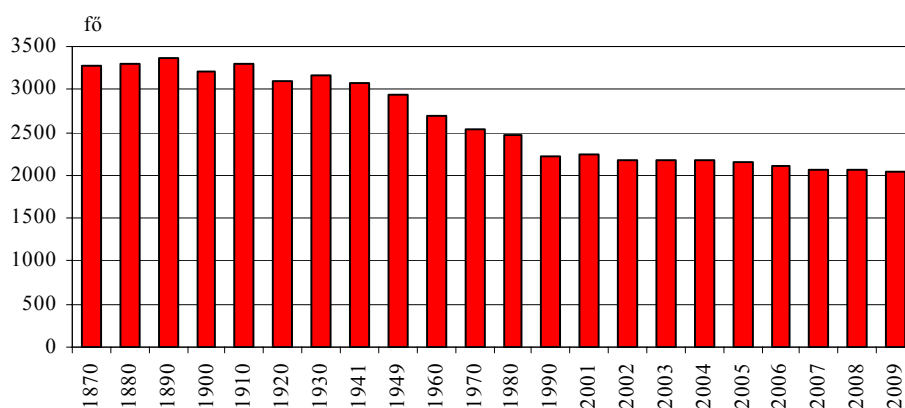
Gyöngyöt írásos emlék először az 1280-as években említi meg, viszont régészeti források igazolják, hogy a környékkel együtt már korábban is lakott volt. A régészeti leletek szerint a bronzkorban földvár állott ezen a területen, és a rómaiak után a longobárdok, germánok is szálláshelyet találtak itt maguknak. A település határában található avar kori temetők feltárásakor előkerült magyar sírok pedig azt bizonyítják, hogy honfoglaló eleink már a 900-as években megtelepedtek e vadban és vízben bővelkedő vidéken. A helység történetét a honfoglalás időszakától a középkorig homály fedi. Amikor a török hódítók 1545 nyarán megszállták a falut – az adórajstromok tanúsága szerint – viszonylag nagy lakott települést értek itt. A község a török idők alatt lakott maradt, majd a Rákóczi-szabadságharc idején elnéptelenedett. A XVIII. században főként magyar és német családok érkeztek a faluba, ahol a kitartó, szorgalmas munka hamarosan gazdasági virágzást eredményezett. Gyöngy az 1800-as évek elején már jól szervezett alsófokú iskolával rendelkezett, amely 1812-ben kiegészült egy gimnáziummal. A napjainkban is működő gimnázium olyan szellemi centrumot jelentett Gyöngy történelmében, amely meghatározó volt a polgárosodási folyamatra, a városi jelleg kialakulására. A település 1848-ban vásártartási jogot, 1871-ben nagyközségi rangot kapott, 1891-ben pedig kinevezték a Simontornyai járás székhelyének. A kereskedők, iparosok, közalkalmazottak és értelmiségiek polgárosult életvitelt folytattak. A községnek volt saját orvosa, bábája, állatorvosa, főjegyzője, aljegyzője, bírója, tűzoltósága, rendőrsége, postája távírdával, taxiállomása, valamint két pénzügyintézet is működött a faluban. A háború után a németek kitelepítésével sok háziipar megszűnt, s nagyipar nem került Gyöngyre, így teljesen mezőgazdaságivá vált. (Három termelőszövetkezet működött a településen.) Az 1950-es években néhány ipari üzemegység települt a községbe: a MEZŐGÉP Gyöngyi Üzemegysége, az Elegancia Ipari Szövetkezet Gyöngyi Üzemegysége, a Vegyipari Szövetkezet. Ezek azonban nem adtak ipari jelleget a településnek, és miután 1961-ben megszűnt Gyöngy járási székhelyi pozíciója, a község egyre inkább falusiassá vált.

Jelentős főút nincs a közelben, nagyobb méretű ipari beruházásokra nem került sor, a rendszerváltás után a korábban ide települt ipari egységek is leépültek, így a népesség jelentős része elköltözött a városokba, helyükre pedig a szegényebb környező falvakból érkeztek új lakók. Gyöngy mára összközművessé vált, a legtöbb civilizációs vívmány elérhető az itt élők számára. A mikrotérség településeinek egészségügyi, szociális alapellátó és oktatási központja, valamint az országban a legkisebb olyan település, ahol működik gimnázium.

Népesség, népmozgalom

Gyöng népsége az 1870-es népszámlálás idején 3271 fő volt. A lakosok száma a következő két évtizedben emelkedett, és 1890-ben érte el a maximumát, amikor mintegy 100 fővel többen éltek a településen, mint az első hivatalos népszámlálás idején. Ezt követően napjainkig szinte folyamatos lélekszámcsökkenésnek lehettünk szemtanúi. Az 1960-as évek végéig az átlagnál magasabb reprodukció tetemes elvándorlással párosult. Azóta pedig a növekvő természetes fogyás jellemző, amelyet az utóbbi három évtizedben tapasztalható vándorlási nyereség sem tud ellensúlyozni. 2009. január 1-jén Gyöng népsége 2051 főt tett ki, amely lélekszámmal a legkisebb a Tolna megyei városok közül.

*A népesség számának alakulása, 1870–2009**

* 1960-ig jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

A népsűrűség 53,8 fő/km², a megyei átlagnál valamivel alacsonyabb, a Tamási kistérségének viszont 1,4-szerese. 2009 elején a településen ezer férfira 1143 nő jutott, amely érték mind a megyeit, mind a kistérségit lényegesen (50-60 fővel) felülmúlta. A népesség korösszetétele is számottevően eltér mind a megyére, mind a Tamási kistérségre jellemzőtől, amiben jelentős szerepe van a Gyöngön működő idősek otthonában élőknek. A vizsgált időpontban az idősek aránya jóval magasabb volt, a gyermekeké és az aktív korúaké pedig alacsonyabb, mint a szűkebb és tágabb térségben. Ebből adódóan Gyöngön az öregedési index (100 gyermekkorúra jutó öregkorú) 195-öt tett ki, szemben a megyére jellemző 118-cal, illetve a kistérségi 140-nel. A településen 100 felnőttre 35 idős (a megyeinél 10-zel, a kistérségénél 7-tel több) és 18 gyermek (3-mal kevesebb, mint a megyei és a kistérségi átlag) jutott.

Az utóbbi néhány népszámlálás adataiból látható, hogy kedvezően alakult a település lakóinak iskolázottsági szintje. 2001. február elején a 15 éves és idősebb népességnek 80,1%-a rendelkezett legalább általános iskolai végzettséggel, ami 20 százalékponttal magasabb volt az 1980. évinél, a megyei átlagtól (85,9%) viszont némileg elmaradt. A 18 évesek és idősebbek közül 25,1% rendelkezett érettségivel, és a 25 éves vagy annál idősebb lakosok közül 9,7%-nak volt diplomája. Az utóbbi két mutató is lényegesen kedvezőbben alakult a 20 évvel korábnál és a Tamási kistérség egészében regisztráltnál (22,0, illetve 6,0%), a diplomával rendelkezők hányada pedig még a megyei átlagot (9,0%) is felülmúlta.

Gyöng hagyományosan nemzetiségi településként ismert, ami elsősorban a magyarországi németek évszázados jelenlétéből fakad. A legutóbbi census során a lakosság 23%-a sorolta magát a német, 3%-a a cigány nemzetiséghez, emellett néhány fővel a szlovák, román, örmény kisebbség is

képviseltette magát a településen. Vallási hovatartozás szerint a népesség 44%-a katolikusnak vallotta magát, egyötöde evangélikusnak, további egyötöde református felekezetűnek.

Foglalkoztatás, gazdaság

Az elmúlt évtizedekben végbement demográfiai változások, a lakosság idősödő korösszetétele, a gazdasági életben lezajlott folyamatok, a munkahelyek megszűnése, a leépítések hatására Gyöngyösön is módosult a népesség gazdasági aktivitás szerinti összetétele. A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a település lakosságának 30%-a foglalkoztatott, 6%-a munkanélküli, 36%-a inaktív kereső (főként nyugdíjas), 28%-a eltartott volt. A gyöngyösi foglalkoztatottsági ráta elmaradt a megye, sőt némileg a községek átlagától is. A census idején a foglalkoztatottnak a háromnegyede kapott helyben munkát, egynegyedük ingázott más településre.

2009 elején Gyöngyösön 224 vállalkozást tartottak nyilván, ezer lakosra jutó számuk (109) elmaradt a megye korábbi városaira jellemzőtől (153), de a megyei és a kistérségi átlagtól (140, illetve 131) is. A helyi vállalkozások túlnyomó többsége (82%) egyéni vállalkozás volt, társas formában mindössze 18%-uk működött. A bejegyzett egyéni vállalkozók 42%-a főfoglalkozásként, 34%-a mellékfoglalkozásban, további 24%-a nyugdíjasként folytatta tevékenységét. A főfoglalkozásúak hányada számottevően felülmúlta a megye és a kistérség átlagát. A település mezőgazdasági hagyományait jelzi az östermelők magas aránya, a mezőgazdasági főtevékenységgel bejegyzett vállalkozások – a Tamási kistérségben jellemzőhöz hasonlóan – az összes vállalkozásnak csaknem felét (Tolna megyében összesen 33%-át, a korábbi városokban 19%-át) tették ki. A mezőgazdaságon kívül nagyobb számban az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, a kereskedelem, javítás, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, az ipar és az építőipar gazdasági ágakban tartották nyilván a gyöngyösi székhelyű cégeket.

Gyöngyös kereskedelmi és vendéglátóegységei az itt élők leggyakoribb és legalapvetőbb szükségleteit elégítik ki. A városban 2008-ban 37 kiskereskedelmi üzlet (döntően élelmiszerbolt és iparcikket tartó vegyesüzlet), egy üzemanyagtöltő állomás, valamint 16 vendéglátóhely biztosította az ellátást. A szálláshelykínálat egyelőre szegényes volt, kereskedelmi szálláshely nem működött a településen, magán szállásadással egy vendéglátó foglalkozott 9 férőhelyen.

1. tábla

A regisztrált vállalkozások száma és megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2008. december 31.

Gazdasági ág	A regisztrált vállalkozások	
	száma	aránya, %
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	106	47,3
Ipar	12	5,4
Építőipar	11	4,9
Kereskedelem, javítás	27	12,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	12	5,4
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	1	0,4
Pénzügyi közvetítés	3	1,3
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	32	14,3
Oktatás	4	1,8
Egészségügyi, szociális ellátás	6	2,7
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	10	4,5
<i>Összesen</i>	<i>224</i>	<i>100,0</i>

2008 decemberében az Állami Foglalkoztatási Szolgálat 102 álláskeresőt tartott nyilván Gyöngyösön, 60%-uk több mint 6 hónapja szerepelt a regisztratban. A munkanélkülieknek a munkavál-

lalási korú népességhez viszonyított 8%-os aránya a korábbi városok átlagánál rosszabb volt, viszont a megyére jellemzőnél (8,4%) és különösen a Tamási kistérségben regisztráltnál (12,3%) kedvezőbbnek mutatkozott a lakosság munkaerő-piaci helyzete. Jelenleg a városban az oktatási és a szociális ellátó intézmények a legnagyobb munkaadók. Míg a gazdaság más területein az elmúlt évtizedben csökkent a foglalkoztatás, addig ezekben a intézményekben a minőség színvonalának javulása és a szolgáltatások bővülése mellett nőtt az alkalmazottak száma.

Lakáshelyzet, infrastruktúra, intézményi ellátottság

Gyönkön 2009 elején 704 lakást tartottak nyilván, 100 lakásra 291 lakos jutott, mintegy 50-60 fővel több, mint a kistérség, illetve a megye átlagában, és csaknem 30 fővel kevesebb, mint a legutóbbi népszámláláskor.

2. tábla

A lakásállomány főbb jellemzői

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001.	2009.
	január 1.			február 1.	január 1.
Lakásállomány	685	681	695	700	704
Ebből %-ban:					
1 szobás	34,2	16,6	10,5	7,3	..
2 szobás	48,7	40,2	38,7	26,0	..
3 és több szobás	17,1	43,2	50,8	66,7	..
A lakásállomány változása (előző időpont=100,0)	–	99,4	102,1	100,7	100,6
100 lakásra jutó lakos, fő	369	362	320	320	291

A város kommunális infrastruktúrája jórészt már a rendszerváltás előtt kiépült. A több évtizede tartó önkormányzati fejlesztések eredményeként 2008 végén Gyönk közműellátottsága a Tamási kistérség átlagánál lényegesen kedvezőbb volt, és a háztartási gázfogyasztók lakásállományhoz viszonyított arányát kivéve e mutatói a megyei átlagot is felülmúlták. A közüzemi ivóvízellátottság teljes körűnek mondható, és az 1960-as évek közepétől több ütemben végrehajtott közcsatorna-beruházások eredményeként 2008 végéig a lakások kétharmada rákapcsolódott a szennyvízhálózatra is. A településen 1998 óta elérhető a vezetékes gáz, és 10 évvel később a lakások csaknem felében ezt használták a háztartások. Megvalósult a kommunális szemétszállítás és szelektív hulladékgyűjtő-szigeteket helyeztek ki, 2008 végére csaknem minden lakást bevontak a rendszeres hulladékgyűjtésbe. Szinte minden gyöngi otthonban volt vezetékes telefon, ezer lakosra 335 távbeszélő-fővonal jutott, amely érték mind a megyei, mind a kistérségi átlagot jelentősen felülmúltta. A csillagpontos kábeltelevíziós hálózatot is kiépítették, a csatlakozott lakások aránya szintén kedvező, mintegy kétharmados volt.

3. tábla

Közműellátottság, 2008

(százalék)

Megnevezés	A közüzemi ivóvízhálózatba	A közcsatorna- hálózatba	Háztartási gázfogyasztók a lakásállomány %-ában	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya
	bekapcsolt lakások aránya			
Gyönk	98,3	65,3	47,7	99,4
A megye többi városa ^{a)}	94,2	78,9	56,3	91,4
Tamási kistérség	94,4	18,6	33,8	79,4
Tolna megye	95,0	58,6	52,6	89,2

a) Nagymányok nélkül.

Gyönkön 2008-ban az egészségügyi alapellátásban 2 háziorvos és 1 házi gyermekorvos dolgozott, munkájukat 3 körzeti ápoló és 2 védőnő segítette. Emellett a hét minden napján lehetőség van fogorvosi szolgálat igénybevételére, valamint gyógyszerár is található helyben. Gyönkön működik Tolna megye legnagyobb alap- és szakellátást nyújtó szociális intézménye, a Hegyhát Integrált Szociális Intézmény, amelynek tulajdonosa a megyei önkormányzat, fenntartója a Tamási–Simontornyai Városkörnyéki Önkormányzatok Többcélú Kistérségi Társulása. Az intézmény nyújtja a szociális alapszolgáltatásokat a mikrotérség településeinek, emellett bentlakásos elhelyezést biztosít 220 férőhelyen különböző ellátási igényű idős emberek számára, valamint 1992 óta módszertani feladatokat is ellát. A településen 2008 folyamán az alapszolgáltatások keretében 58-an részesültek szociális étkeztetésben és csaknem ugyanennyien házi segítségnyújtásban, az idősek nappali ellátását 26-an vették igénybe, a házi jelzőrendszer pedig 29 idős ember lakásán volt felszerelve az év végén.

A városban alap- és középfokú oktatási intézmények biztosítják a tanulási lehetőséget a szűkebb és tágabb környéken lakó gyermekek és fiatalok számára. A legkisebbek ellátásáról a három csoporttal működő óvodában gondoskodnak, ahol az elmúlt tanévben 75 férőhelyen 64 gyermekkel 6 óvodapedagógus foglalkozott. A nyolc osztályos általános iskolát ugyanekkor 331 diák látogatta, nevelésükről 26 pedagógus gondoskodott. A többcélú, összetett intézményben német nemzetiségi és zeneoktatás is folyik. A település életében jelentős szerepet tölt be az 1812-ben Gyönkre költöztetett (1806-ban Nagyszékelyben alapított), ma Tolnai Lajos nevét viselő gimnázium, ahol a meg-alapítás óta magas szintű oktató- és nevelőtevékenység folyt. Az intézményben kiemelt szerepe van (és volt) a német nyelv és kultúra oktatásának, beiskolázása túllép a szűkebb térség határain. A nappali oktatásban az elmúlt tanévben közel 300 diákot 24 pedagógus oktatott. Az itt tanulók közül minden második fiatal a gimnázium kollégiumában lakott. Az oktatási intézmények mindegyike számítógépekkel és könyvtárral ellátott. Emellett a város könyvtárában mintegy 23 ezer kötet áll a településen és környékén élő olvasóközönség rendelkezésére. Ezek az intézmények a színvonalas programokat kínáló művelődési házzal, valamint a kulturális élet többi helyi szereplőjével – többek között az itt működő 7 civil szervezettel, egyesülettel – képezik a helyi kultúra bázisát, tartalmas kikapcsolódást biztosítanak az itt élőknek, valamint a turistáknak. A helyi kulturális életet gazdagítják a városban található műemlékek, a német nemzetiség múltját idéző tájház, valamint magángyűjtemény. A látogatók megtekinthetik a város három templomát: Dél-Dunántúl legnagyobb evangélikus templomát, amely 1896-ban épült neogót stílusban, az 1926-ban épült katolikus templomot, valamint az 1777-ben felszentelt református templomot. A település nevezetességeit két kastélyépület és számos remek műalkotás is gyarapítja.

Az itt élők életminőségének javítására, a munkahelyteremtésre a jövőben jó lehetőséget kínál a kulturális értékekre, a természeti adottságokra alapozott turizmus, amely kapcsolódhat az öko-, vadász- és lovasturizmus kínálatához, a helyi gasztronómia értékeihez, a borkultúrához, a helyi fesztiválokhoz, valamint a sajátos sváb hagyományok életben tartásához.